

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพราะเป็นกระบวนการเปลี่ยนแนวความคิดในการทำวิจัยให้เป็นข้อมูล สำหรับนำมาวิเคราะห์ประมวลผล ทดสอบ ตรวจสอบสมมติฐาน เพื่อให้ได้ผลสรุปการวิจัยที่สามารถอธิบายปัญหาวิจัยที่มุ่งศึกษา

ในบรรดาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่มีอยู่หลายวิธีนั้น แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่นักวิจัยทางสังคมศาสตร์และการศึกษานิยมใช้มากที่สุด เพราะสามารถใช้ได้อย่างกว้างขวางกับกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก ๆ ในที่ต่าง ๆ กัน ประหยัดเวลา แรงงาน และทุนที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งข้อมูลที่ได้รับก็อยู่ในรูปแบบลักษณะเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย (จุมพล สวัสดิยากร ม.ป.ป.: 22) แต่การใช้แบบสอบถามยังมีจุดอ่อนหลายประการคือ การได้รับกลับคืนมาน้อย ปัญหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลอันเนื่องมาจากผู้ตอบไม่ตั้งใจตอบ หรืออาจให้ผู้อื่นตอบแทน ซึ่งส่งผลทำให้ได้ผลสรุปการวิจัยผิดจากความเป็นจริง ปัญหาที่เกิดจากตัวผู้ตอบนั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยทั่วไป ในการใช้แบบทดสอบนั้น นิยมหาคุณภาพของเครื่องมือโดยการหาค่าความเที่ยงของคำตอบ แต่ในแบบสอบถาม จะพิจารณาความเที่ยง ในแง่ของการที่ข้อความในแบบสอบถามสื่อความหมายอย่างเดียวกันทุกครั้งที่ถาม และผู้ตอบแปลความหมายของข้อความถามไปในทิศทางเดียวกันทุกครั้งที่ได้อ่าน (Birdie and Anderson 1974: 13) นอกจากนี้ ความคิดเห็นของผู้ตอบเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงตามข้อมูลที่ได้รับ การหาความเที่ยงของแบบสอบถาม จึงควรใช้วิธีการตรวจสอบความสอดคล้องภายในจากการตอบของผู้ตอบ (อุทุมพร จามรมาน 2530: 6) หรือใช้วิธีวัดความคงที่ในการตอบของผู้ตอบ เพื่อตรวจสอบว่าผู้ตอบตั้งใจตอบอย่างจริงจังหรือตอบแบบสุ่ม โดยไม่ได้อ่านข้อความหรือคิดอะไรเลย (Sax 1979: 245)

คำถามที่ใช้ในแบบสอบถามโดยทั่วไปมี 2 ชนิด คือ คำถามแบบเปิด และคำถามแบบปิด ในบรรดาแบบสอบถามที่ใช้คำถามแบบปิด ซึ่งมีอยู่หลายแบบนั้น มาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ท (Likert Rating Scale) เป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ทั้งนี้จากการสำรวจวิทยานิพนธ์ปริญญาโทของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยช่วงปี พ.ศ. 2508-2530 ในสถาบันวิทยบริการ ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็น ทรรศนะ และทัศนคติที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีจำนวนประมาณ 508 ฉบับ ผู้วิจัยสุ่มอย่างมีระบบจากบัตรรายการจำนวน 50 ฉบับ พบว่ามหัศจรรย์ส่วนใหญ่ใช้แบบสอบถามมาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ท เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากที่สุดจำนวน 44 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 88 โดยเป็นแบบมาตรฐานค่า 5 ระดับมากที่สุด จำนวน 23 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 52.3 รองลงมาเป็นแบบมาตรฐานค่า 4 ระดับ มีจำนวน 16 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 36.4 เนื่องจากการวัดความคิดเห็น ความเชื่อ ทัศนคติ เป็นการวัดสิ่งที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขโดยตรงได้ ต้องใช้เครื่องมือที่มีลักษณะเป็นการประเมิน เพื่อเปรียบเทียบปริมาณความมากน้อยของคำตอบ โดยมีสถานการณ์เป็นสิ่งเร้าที่กำหนดให้ และผู้ตอบเลือกตอบเพียงคำตอบเดียว นอกจากนี้การสร้างแบบสอบถามชนิดมาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ทกระทำได้ง่าย และใช้เวลาน้อยกว่าวิธีอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางกับการวัดทัศนคติที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ความถี่ของพฤติกรรม ความพึงพอใจ ความพอใจ ความชอบ ฯลฯ ทั้งยังสามารถวัดได้ทั้งทิศทางและปริมาณความมากน้อยของทัศนคติอีกด้วย (Holdaway 1971: 57 และ Anderson 1988: 428)

แบบสอบถามมาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ทที่ใช้กันโดยทั่วไปนั้น ได้มาจากการนำมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ทมาประยุกต์ใช้ในแบบสอบถาม โดยนักวิจัยเป็นผู้สร้างข้อกระทงหรือข้อคำถามที่ต้องการวัด และใช้ตัวเลือกหรือรูปแบบคำตอบจากมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ทเป็นส่วนของคำตอบสำหรับผู้ตอบได้เลือกคำตอบที่ตรงกับความรู้สึก หรือความคิดเห็นของผู้ตอบมากที่สุด โดยปกติรูปแบบคำตอบที่นิยมใช้ในงานวิจัยเป็นรูปแบบ 5 คำตอบ และจัดเรียงรายการตามลำดับ ดังนี้

ระดับความคิดเห็น		ค่าที่กำหนดให้	
		ทางบวก	ทางลบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง (อย่างมาก)	หรือ เห็นด้วยมากที่สุด	5	1
เห็นด้วย	หรือ เห็นด้วยมาก	4	2
ไม่แน่ใจ (ไม่มีความเห็น, เฉย ๆ)	หรือ เห็นด้วยปานกลาง	3	3
ไม่เห็นด้วย	หรือ เห็นด้วยน้อย	2	4
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง (อย่างมาก)	หรือ เห็นด้วยน้อยที่สุด	1	5

ส่วนรูปแบบคำตอบที่นิยมใช้เป็นอันดับที่ 2 ได้แก่ รูปแบบ 4 คำตอบ โดยตัดคำตอบที่เป็นกลางออกไป ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อบังคับคำตอบหรือป้องกันอคติในการตอบแบบสอบถามระดับปานกลางมากกว่าระดับอื่นของผู้ตอบ (ปรกรณ์ สารานุกรม 2520: 43)

การตัดสินใจว่าควรใช้มาตราประมาณค่าแบบลิเคอร์รูปแบบ 4 หรือ 5 คำตอบ จึงจะทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงนั้น ยังเป็นประเด็นที่ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ เพราะต่างก็มีข้อดีและข้อบกพร่องแตกต่างกันไป Matell และ Jacoby (1972: 506) กล่าวว่า การมีคำตอบที่เป็นกลาง ทำให้ผู้ตอบที่ไม่ตั้งใจตอบหรือผู้ตอบที่มีแนวโน้มไม่อยากจะแสดงความคิดเห็นที่เฉพาะเจาะจง มีโอกาสเลือกตอบมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีคำตอบที่เป็นกลางไว้ ก็ดูจะเป็นการบังคับให้ผู้ตอบต้องเลือกตอบไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกกระอักกระอ่วนใจที่จะตอบ ในกรณีที่ผู้ตอบมีความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ อันจะส่งผลทำให้ได้ข้อมูลที่คลาดเคลื่อนไม่ตรงกับความเป็นจริง ส่วน Nunnally (1967: 522) ได้ให้ทัศนะว่า การมีคำตอบที่เป็นกลาง ทำให้ผู้ตอบสะดวกใจในการประมาณค่ามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดรูปแบบการตอบหลาย ๆ รูปแบบ ผู้ตอบบางคนมีนิสัยชอบที่จะเลือกคำตอบที่เป็นกลางมากกว่าคำตอบอื่น ๆ และการเลือกคำตอบที่เป็นกลางทุกข้ออาจเป็นการแสดงว่า ผู้ตอบมีทัศนคติหรือความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ หรือเป็นหนทางหนึ่ง ที่แสดงถึงความไม่เต็มใจในการมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยของผู้ตอบ

จุดมุ่งหมายของการมีคำตอบที่เป็นกลาง ก็เพื่อให้ผู้ตอบที่มีความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ ได้เลือกเป็นคำตอบ แต่เนื่องจากมีคนเพียงไม่กี่คนที่มีความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ

ทั้งนี้ เพราะคนส่วนใหญ่จะมีความคิดเห็นต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็น 2 ทาง คือ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย มากน้อยแตกต่างกันไป การที่คนส่วนใหญ่นิยมเลือกคำตอบที่เป็นกลาง ก็เป็นเพราะเขาไม่ชอบแสดงความคิดเห็นไปทิศทางใดทิศทางหนึ่งอย่างชัดเจน (Krech and Crutchfield 1948: 227-228) จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่าการเพิ่มคำตอบที่เป็นกลางในมาตรประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์ จะทำให้ผลการตอบทั้งในด้านแบบแผนและความคงที่ แตกต่างจากเมื่อไม่มีคำตอบที่เป็นกลางหรือไม่อย่างไร

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการสื่อความหมายของคำตอบที่เป็นกลาง (Neutral Point) ให้ผู้ตอบได้เข้าใจตรงกัน คำตอบที่นิยมใช้ในมาตรประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์ ได้แก่ "ไม่แน่ใจ" (Uncertain) และ "ไม่มีความเห็น" (Undecided) จากการศึกษาของนิชิต นิทักษ์เทพสมบัติ (2531: 233-239) พบว่า การจัดคำตอบ "ไม่แน่ใจ" ไว้ในแบบสอบถาม โดยเฉพาะกับคำถามที่ไวต่อความรู้สึก (Sensitive Items) หรือคำถามที่ยังเป็นประเด็นโต้แย้ง (Issue) มีผลทำให้ผู้ตอบมีแนวโน้มที่จะเลือกคำตอบนี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นคำตอบที่มีความหมายคลุมเครือไม่ทราบทิศทางแน่นอน ยากต่อการแปลความหมายและการให้ข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติ ส่วน Holdaway (1971: 57-60) ได้ศึกษาพบว่าเมื่อกำหนดคำตอบ "ไม่มีความเห็น" (Undecided) ไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ กับเมื่อกำหนดไว้ทางขวาสุดของรายการคำตอบ มีผลทำให้อัตราการเลือกคำตอบดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และเมื่อกำหนดตำแหน่งกลางของรายการคำตอบเป็น "เป็นกลาง" (Neutral) จะทำให้อัตราการเลือกคำตอบแตกต่างจากเมื่อกำหนดเป็น "ไม่มีความเห็น" นั่นคือ การใช้คำตอบที่เป็นกลางต่างกัน น่าจะมีผลทำให้แบบแผนการตอบของผู้ตอบแตกต่างกัน และการที่ผู้ตอบเลือกคำตอบ "ไม่มีความเห็น" ซึ่งกำหนดไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบมากกว่าเมื่อกำหนดไว้ทางขวาสุดของรายการคำตอบนั้น อาจแปลความหมายได้ว่า ผู้ตอบส่วนหนึ่งเลือกเพราะมีความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ ในขณะที่ผู้ตอบบางส่วนอาจเลือกเพราะไม่เต็มใจหรือไม่ตั้งใจที่จะตอบ หรือตอบโดยที่ไม่ได้อ่านคำถามอย่างละเอียด ปัญหาการเลือกใช้คำตอบที่เป็นกลางนี้ ถ้าผู้ตอบเข้าใจความหมายแตกต่างกันแล้ว จะทำให้การตอบผิดจากความเป็นจริง หรือตอบไม่ตรงกับความคิดเห็นหรือทัศนคติของผู้ตอบได้ ทั้งยังส่งผลทำให้การวิเคราะห์ข้อมูล และการสรุปผลการวิจัยคลาดเคลื่อนไป เนื่องจากนักวิจัยส่วนใหญ่วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากมาตรประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์ โดยการคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) ของข้อกระทงเป็นรายข้อ หรือรวมเป็นราย

เนื้อหา แล้วแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำไปเทียบกับเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด นั่นคือ ผู้วิจัยจัดกระทำข้อมูลเป็นมาตราอันตรภาค (Interval Scale) เช่นเดียวกับมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ที่รูปแบบดั้งเดิม แต่ Shaw และ Wright (1967: 24) ให้ความเห็นว่า มาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ก็ แม้จะมีความตรงและความเที่ยงพอประมาณ แต่ยังมีปัญหาในเรื่องความเท่าเทียมกันของหน่วยคำตอบ ตัวอย่างเช่น ถ้าได้คะแนนเฉลี่ยชุดหนึ่งเท่ากับ 3 คะแนนชุดนี้อาจได้จากการที่ผู้ตอบเลือกคำตอบ "เป็นกลาง" ซึ่งมีค่าน้ำหนักคะแนนเท่ากับ 3 ทุกข้อ หรืออาจได้จากการที่ผู้ตอบเลือกคำตอบ "เห็นด้วยอย่างยิ่ง" และ "ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง" อย่างละครึ่ง การแปลผลข้อมูลจะแตกต่างกัน เขาสรุปว่า ควรจัดมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ที่อยู่ในมาตราอันดับ (Ordinal Scale) ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Galtung (1969: 98) ที่เสนอแนะว่า รายการคำตอบที่เป็นถ้อยคำในมาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ก็ มีโครงสร้างอยู่ในมาตราอันดับเท่านั้น ดังนั้น เมื่อมีการนำเอามาตรวัดทัศนคติแบบลิเคอร์ก็ มาประยุกต์ใช้ในแบบสอบถามความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป และไม่ได้ใช้ข้อตกลงของลิเคอร์ก็ เป็นหลักในการสร้างข้อกระทง จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาว่ารูปแบบคำตอบ ที่มีจำนวนคำตอบแตกต่างกัน ได้แก่ 4 และ 5 คำตอบ และรูปแบบ 5 คำตอบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลางแตกต่างกัน ได้แก่ "ไม่แน่ใจ" (Uncertain) และ "ไม่มีความเห็น" (Undecided) แต่ใช้ในความหมายเดียวกันนั้นจะมีผลทำให้แบบแผนการตอบ (Response Patterns) ของผู้ตอบแตกต่างกันหรือไม่ และทั้ง 2 คำสามารถใช้ในการความหมาย "เป็นกลาง" (Neutral Point) ได้อย่างแท้จริงหรือไม่ โดยการกำหนดตำแหน่งที่ใช้แตกต่างกัน รวมทั้งรูปแบบใดจะส่งผลทำให้ผู้ตอบมีความคงที่ในการตอบมากกว่า ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบรายการคำตอบ 5 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 มาตรประมาณค่า 4 คำตอบ ไม่มีคำตอบที่เป็นกลาง
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 2 มาตรประมาณค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่มีความเห็น"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่มีความเห็น ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 3 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่มีความเห็น"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ทางขวาสุดของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่มีความเห็น

รูปแบบที่ 4 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่แน่ใจ"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 5 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่แน่ใจ"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ทางขวาสุดของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่แน่ใจ

โดยจะศึกษาทั้งคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก (Nonsensitive Items) และไวต่อความรู้สึก (Sensitive Items) ซึ่งทำให้ผู้ตอบลังเลที่จะตอบและการบิดเบือนของผู้ตอบจะมีมากกว่าคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก (Fischer 1946 quoted in Butler 1973: 348) ทั้งนี้ เพราะผู้ตอบอาจจะกลัวผลที่จะสะท้อนกลับมาในภายหลัง เช่น กลัวว่าจะได้รับการหัวเราะเยาะ (Ridicule) กลัวว่าจะไม่ได้รับความไว้วางใจ (Mistrust) หรือกลัวว่าจะได้รับโทษในรูปแบบอื่น ๆ (Rosen 1960 quoted in Futrell and Swan 1977: 612) แต่จากการวิจัยของ Butler (1973: 348-349) พบว่าผู้ตอบทั้งที่ลงชื่อในแบบสอบถาม และปิดบังชื่อตอบคำถามที่ได้รับการประเมินว่าไวต่อความรู้สึกมากที่สุดได้ผลออกมาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ และระดับความไวต่อความรู้สึกของคำถามมีผลกระทบเพียงเล็กน้อยต่อแบบแผนการตอบของทั้ง 2 กลุ่ม

เนื่องจากการวิจัยทั้งสอง เป็นงานวิจัยที่ศึกษากับคนต่างชาติและยังไม่มีข้อสรุป จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนการตอบ และความคงที่ในการตอบแบบสอบถาม มาตรฐานค่า ที่คำถามมีลักษณะไวต่อความรู้สึกและไม่ไวต่อความรู้สึกกับคนไทย ซึ่งมีสภาพสังคมและวัฒนธรรมต่างจากชาวตะวันตก โดยจะศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นระดับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยของคณะครุศาสตร์ นิยมใช้เป็นแหล่งข้อมูลมากที่สุด (รัตติกร ทิมเจริญ)

2531: 62) เพื่อจะได้ข้อค้นพบที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยที่ใช้แบบสอบถามมาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ท เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการตอบมาตรฐานค่าที่มีรูปแบบคำตอบ และลักษณะคำถามแตกต่างกัน โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อเปรียบเทียบแบบแผนและความคงที่ในการตอบมาตรฐานค่า ที่มีรูปแบบคำตอบแตกต่างกัน 5 รูปแบบ
2. เพื่อเปรียบเทียบแบบแผนและความคงที่ในการตอบมาตรฐานค่า ที่คำถามไวต่อความรู้สึก และไม่ไวต่อความรู้สึก
3. เพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะคำถาม และรูปแบบคำตอบที่มีต่อความคงที่ในการตอบมาตรฐานค่า

สมมติฐานของการวิจัย

Matell และ Jacoby (1972: 506) กล่าวว่า การมีคำตอบที่เป็นกลางในแบบสอบถาม ทำให้ผู้ตอบที่ไม่ตั้งใจตอบหรือผู้ตอบที่มีแนวโน้มไม่อยากจะแสดงความคิดเห็นที่เฉพาะเจาะจงมีโอกาสเลือกตอบมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีคำตอบที่เป็นกลางไว้ก็ดูจะเป็นการบังคับให้ผู้ตอบต้องเลือกตอบไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ซึ่งอาจทำให้ผู้ตอบรู้สึกกระอักกระอ่วนใจที่จะตอบ ในกรณีที่ผู้ตอบมีความคิดเห็นที่เป็นกลางจริง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ Nunnally (1967: 522) ที่กล่าวว่า การมีคำตอบที่เป็นกลาง ทำให้ผู้ตอบสะดวกใจในการประมาณค่ามากขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ก่อให้เกิดรูปแบบการตอบหลาย ๆ รูปแบบ ผู้ตอบบางคนมีนิสัยชอบที่จะเลือกคำตอบที่เป็นกลางมากกว่าคำตอบอื่น ๆ เพราะเขาไม่ชอบแสดงความคิดเห็นไปทิศทางใดทิศทางหนึ่งอย่างชัดเจน (Krech and Crutchfield 1948: 227-228) และจากการศึกษาของ Holdaway (1971: 57-60) ได้พบว่า เมื่อกำหนดค่า "ไม่มีความเห็น" (Undecided) ไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ กับเมื่อกำหนดไว้ทาง

ชาวสุตของรายการคำตอบ มีผลทำให้อัตราการเลือกคำตอบดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยผู้ตอบเลือกคำตอบ "ไม่มีความเห็น" ที่กำหนดไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบมากกว่า เมื่อกำหนดไว้ทางชาวสุตของรายการคำตอบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 1

มาตรฐานค่าที่มีรูปแบบคำตอบแตกต่างกัน น่าจะทำให้แบบแผนการตอบของผู้ตอบแตกต่างกัน ดังนี้

1.1 มาตรฐานค่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่มีความเห็น" ไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ น่าจะทำให้ผู้ตอบเลือกเป็นคำตอบมากกว่ารูปแบบที่กำหนดไว้ทางชาวสุตของรายการคำตอบ

1.2 มาตรฐานค่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่แน่ใจ" ไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ น่าจะทำให้ผู้ตอบเลือกเป็นคำตอบมากกว่ารูปแบบที่กำหนดไว้ทางชาวสุตของรายการคำตอบ

ในด้านการเลือกใช้คำและตำแหน่งของคำตอบที่เป็นกลางกับความคงที่ในการตอบนั้น เนื่องจากการมีคำตอบที่เป็นกลาง ทำให้ผู้ตอบสะดวกใจในการประมาณค่ามากขึ้น (Nunnally 1967: 522) ซึ่งส่งผลทำให้ผู้ตอบตอบแบบสอบถามอย่างตั้งใจและจริงจัง และคำ "ไม่มีความเห็น" (Undecided) กับ "ไม่แน่ใจ" (Uncertain) แม้จะนำมาใช้ในความหมาย "เป็นกลาง" (Neutral Point) เหมือนกัน แต่โดยรูปศัพท์แล้ว คำ "ไม่แน่ใจ" มีความหมายคลุมเครือไม่ทราบทิศทางแน่นอน (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ 2531: 239) ซึ่งอาจมีผลทำให้ผู้ตอบเข้าใจความหมายเป็นอย่างอื่น นอกจากนี้ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2531: 233-239) ยังได้ศึกษาพบว่าการจัดคำ "ไม่แน่ใจ" ไว้ในแบบสอบถาม โดยเฉพาะคำถามที่ไวต่อความรู้สึก (Sensitive Items) หรือคำถามที่ยังเป็นประเด็นโต้แย้ง (Issue) มีผลทำให้ผู้ตอบมีแนวโน้มที่จะเลือกเป็นคำตอบมากขึ้น เนื่องจากผู้ตอบเข้าใจความหมายในการใช้คำแตกต่างกัน ส่วนในด้านตำแหน่งของคำตอบที่เป็นกลางนั้น จากการที่ผู้ตอบเลือกคำ "ไม่มีความเห็น" เมื่อกำหนดไว้ตำแหน่งกลางมากกว่าเมื่อกำหนดไว้ทางชาวสุตของรายการคำตอบนั้น (Holdaway 1971 : 57-60) อาจแปลความหมายได้ว่าผู้ตอบส่วนหนึ่งเลือกเพราะไม่เต็มใจหรือไม่ตั้งใจที่จะตอบ หรือตอบโดยไม่ได้อ่านคำถามอย่างละเอียด สิ่งเหล่านี้ล้วนมีผลกระทบต่อความคงที่ในการตอบของผู้ตอบทั้งสิ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 2

มาตรฐานค่าที่มีรูปแบบคำตอบแตกต่างกัน น่าจะทำให้ความคงที่ในการตอบของผู้ตอบแตกต่างกัน ดังนี้

2.1 มาตรฐานค่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลางเป็น "ไม่มีความเห็น" น่าจะทำให้ผู้ตอบมีความคงที่ในการตอบมากกว่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบเป็น "ไม่แน่ใจ" และรูปแบบที่ไม่มีคำตอบที่เป็นกลาง

2.2 มาตรฐานค่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่มีความเห็น" ไว้ทางขวาสุดของรายการคำตอบ น่าจะทำให้ผู้ตอบมีความคงที่ในการตอบมากกว่ารูปแบบที่กำหนดไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ

2.3 มาตรฐานค่ารูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่แน่ใจ" ไว้ทางขวาสุดของรายการคำตอบ น่าจะทำให้ผู้ตอบมีความคงที่ในการตอบมากกว่ารูปแบบที่กำหนดไว้ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ

ส่วนลักษณะของคำถามและแบบแผนการตอบนั้น Butler (1973: 348-349) ได้ศึกษาพบว่า ระดับความไวต่อความรู้สึกของคำถามมีผลกระทบต่อแบบแผนการตอบของผู้ตอบทั้งที่ลงชื่อในแบบสอบถามและปิดบังชื่อ และการจัดคำตอบที่เป็นกลางโดยเฉพาะ "ไม่แน่ใจ" ในแบบสอบถามที่คำถามยังเป็นประเด็นโต้แย้ง เช่น เรื่องที่ไวต่อความรู้สึก เรื่องที่เชื่อกันผิด ๆ (Myth) หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบรรทัดฐานของสังคม จะทำให้ผู้ตอบมีแนวโน้มที่จะเลือกคำตอบเหล่านี้มากยิ่งขึ้น ส่วนคำถามทั่ว ๆ ไป การจัดคำตอบเหล่านี้ให้หรือไม่ก็ตาม ไม่น่าจะมีผลต่ออัตราการตอบ หรือถ้ามีก็ไม่น่าจะมากนัก (พิชิต พัทธ์เกษมสมบัติ 2531: 234-235) ดังนั้น ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 3

มาตรฐานค่าที่มีลักษณะคำถามแตกต่างกัน น่าจะทำให้แบบแผนการตอบของผู้ตอบแตกต่างกัน ดังนี้

3.1 มาตรฐานค่าที่คำถามไวต่อความรู้สึก น่าจะทำให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่มีความเห็น" มากกว่าคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก

3.2 มาตรฐานค่าที่คำถามไวต่อความรู้สึกน่าจะทำให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่เป็นกลาง "ไม่แน่ใจ" มากกว่าคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก

สำหรับลักษณะของคำถามและความคงที่ในการตอบนั้น Fischer (Fischer 1946 quoted in Butler 1973: 348) ได้ศึกษาพบว่า ถ้าข้อมูลที่ต้องการมีลักษณะไวต่อความรู้สึกแล้ว การบิดเบือนของผู้ตอบจะมีมากกว่าข้อมูลที่ไม่ไวต่อความรู้สึก เนื่องจากผู้ตอบเกิดความลังเลที่จะตอบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 4

มาตรฐานประมาณค่าที่คำถามไม่ไวต่อความรู้สึก (Nonsensitive Items) น่าจะทำให้ผู้ตอบมีความคงที่ในการตอบมากกว่าคำถามที่ไวต่อความรู้สึก (Sensitive Items)

จากข้อค้นพบของพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2531: 233-239) ที่พบว่า คำตอบ "ไม่แน่ใจ" ซึ่งนิยมใช้เป็นคำตอบที่เป็นกลางในแบบสอบถามโดยทั่วไปนั้น เมื่อนำมาใช้กับคำถามที่ไวต่อความรู้สึกแล้ว จะส่งผลทำให้ผู้ตอบมีแนวโน้มที่จะเลือกคำตอบดังกล่าวมากขึ้น ทั้งนี้ ผู้ตอบอาจเลือกเพราะเข้าใจความหมายของคำแตกต่างกัน นอกจากนี้การตอบคำถามที่ไวต่อความรู้สึกนั้น ผู้ตอบมีแนวโน้มที่จะบิดเบือนคำตอบมากกว่าคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก (Fischer 1946 quoted in Butler 1973: 348) ซึ่งทั้ง 2 ประเด็นนี้ จะส่งผลทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแบบสอบถามที่ส่งทางไปรษณีย์ เนื่องจากนักวิจัยไม่สามารถชี้แจงหรืออธิบายด้วยตนเองได้ ส่วนคำถามทั่ว ๆ ไป การจัดรายการคำตอบเหล่านี้หรือไม่ก็ตาม ไม่น่าจะมีผลต่ออัตราการตอบหรือถ้ามีก็ไม่มากนัก ถ้านักวิจัยต้องการจัดคำตอบที่เป็นกลางนี้ไว้ในแบบสอบถาม ควรจะกระทำเฉพาะกรณี que ที่เชื่อว่าผู้ตอบน่าจะมีความรู้ หรือรู้เรื่องที่กำลังถามอยู่ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานดังนี้

สมมติฐานข้อที่ 5

น่าจะมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบคำตอบและลักษณะคำถาม ต่อความคงที่ในการตอบมาตรฐานค่า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ประจำปีการศึกษา 2533

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

2.1.1 รูปแบบคำตอบมาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ท์ 5 รูปแบบ

ได้แก่

รูปแบบที่ 1 มาตรฐานค่า 4 คำตอบ ไม่มีคำตอบที่เป็นกลาง
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 2 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่มีความเห็น"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่มีความเห็น ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 3 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่มีความเห็น"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ทางขวาสุดของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่มีความเห็น

รูปแบบที่ 4 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่แน่ใจ"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ตำแหน่งกลางของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

รูปแบบที่ 5 มาตรฐานค่า 5 คำตอบ กำหนดให้ "ไม่แน่ใจ"
เป็นคำตอบที่เป็นกลาง และอยู่ทางขวาสุดของรายการคำตอบ
เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไม่แน่ใจ

2.1.2 ลักษณะของคำถาม แบ่งเป็น

- 1) คำถามที่ไวต่อความรู้สึก
- 2) คำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ผลการตอบ แบ่งเป็น

2.2.1 แบบแผนการตอบ

2.2.2 ความคงที่ในการตอบ

3. การวิจัยครั้งนี้จะวิเคราะห์ผลของรูปแบบคำตอบ และลักษณะคำถามของมาตรฐานประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์ ที่มีต่อแบบแผนและความคงที่ในการตอบ โดยจะไม่ศึกษาเนื้อหาตามที่ปรากฏในเครื่องมือที่ใช้

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. สัมฤทธิผลทางการเรียนของนักเรียนที่ต่างกัน ไม่มีผลต่อแบบแผนและความคงที่ในการตอบ
2. การเก็บข้อมูลในวันเวลาที่ต่างกันจากกลุ่มประชากรเดียวกัน ไม่มีผลต่อแบบแผนและความคงที่ในการตอบ
3. คำถามแต่ละข้อมุ่งวัดคุณลักษณะสำคัญเดียวกันและคำตอบของแต่ละข้อ เป็นอิสระจากกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ผลการตอบ (Responses)	หมายถึง แบบแผนและความคงที่ในการตอบมาตรฐานประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์ เมื่อกำหนดรูปแบบคำตอบและลักษณะคำถามแตกต่างกัน
แบบแผนการตอบ (Response Patterns)	หมายถึง จำนวน ร้อยละหรือสัดส่วนของคำตอบ ที่ผู้ตอบเลือกตอบในแต่ละรายการคำตอบ เมื่อรูปแบบคำตอบและลักษณะคำถามแตกต่างกัน
ความคงที่ในการตอบ	หมายถึง ความคงเส้นคงวาในการตอบ ซึ่งแสดงถึงความตั้งใจตอบคำถามในแบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่าของผู้ตอบ และตรวจสอบโดยพิจารณาความสอดคล้องของการตอบข้อกระทงที่สื่อความหมายคล้ายคลึงกัน

รูปแบบคำตอบ (Response
Formats)

หมายถึง ส่วนของคำตอบที่ใช้ในแบบสอบถามมาตรฐานค่า
การวิจัยครั้งนี้ใช้มาตรฐานค่าแบบลิเคอร์ที่ประเภทบรรยาย
โดยกำหนดให้แต่ละรูปแบบแตกต่างกันในสาระสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบที่ไม่มีคำตอบที่เป็นกลาง
2. รูปแบบที่กำหนดคำตอบที่เป็นกลางแตกต่างกันระหว่าง
"ไม่มีความเห็น" กับ "ไม่แน่ใจ"
3. รูปแบบที่กำหนดตำแหน่งของคำตอบที่เป็นกลางแตกต่างกัน
ระหว่าง "ตำแหน่งกลาง" กับ "ขวาสุด" ของ
รายการคำตอบ

ลักษณะคำถาม

หมายถึง แบบสอบถามมาตรฐานค่าที่ประกอบด้วยคำถาม
ไวต่อความรู้สึก และไม่ไวต่อความรู้สึก

คำถามที่ไวต่อความรู้สึก

หมายถึง คำถามที่ทำให้ผู้ตอบเกิดความลังเลที่จะตอบหรือไม่
ค่อยกล้าตัดสินใจที่จะตอบเนื่องจากเกิดความรู้สึกขัดแย้ง ซึ่ง
อาจเป็นความขัดแย้งระหว่างความเชื่อกับหลักวิชาการ ความ
ขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรม หรือเป็นคำถามที่ยังเป็นประเด็นโต้
แย้ง ได้แก่คำถามที่ถามเกี่ยวกับพฤติกรรมและทัศนคติเกี่ยวกับ
เรื่องเพศ การนับถือศาสนา การประเมินพฤติกรรมหรือผล
การปฏิบัติงานของผู้อื่น เป็นต้น การวิจัยครั้งนี้ใช้ข้อกระทง
ในแบบสอบถาม เรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องเพศ"
ของอรชร ปิตานนท์ ที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแล้วว่า "ไวต่อ
ความรู้สึก" เป็นเนื้อหาของคำถามที่ไวต่อความรู้สึก

คำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก

หมายถึง คำถามที่ผู้ตอบสะดวกใจในการตอบ เนื่องจาก
เนื้อหาที่ถามไม่มีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้ตอบ การวิจัยครั้งนี้
ใช้ข้อกระทงในแบบสอบถาม เรื่อง "ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่อง
เพศ" ของอรชร ปิตานนท์ ที่กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิประเมินแล้วว่า
"ไม่ไวต่อความรู้สึก" เป็นเนื้อหาของคำถามที่ไม่ไวต่อความรู้สึก

คำตอบที่เป็นกลาง
(Neutral Point)

หมายถึง คำตอบที่สื่อความหมายเป็นกลาง ผู้ตอบไม่มี
ความคิดเห็นไปในทิศทางเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยต่อข้อ
คำถามนั้น สำหรับการวิจัยนี้ ได้แก่ คำตอบที่ใช้ข้อความว่า
"ไม่มีความเห็น" (Undecided) กับ "ไม่แน่ใจ"
(Uncertain)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบถึงเทคนิคและแนวทางการใช้มาตรประมาณค่าแบบลิเคอร์ท์
เกี่ยวกับรูปแบบคำตอบและลักษณะของคำถาม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
ให้มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น
2. เป็นแนวทางให้นักวิจัยได้เลือกใช้รูปแบบคำตอบที่เหมาะสมกับมาตรประมาณค่า
แบบลิเคอร์ท์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับมาตรประมาณค่าต่อไป